

Prof.Dr. Mümtaz'er TÜRKÖNE

Sayın katılımcılar hepimizi saygıyla selamlayarak konuşmama başlamak istiyorum.

Bence, sivil anayasa hazırlık sürecinin önündeki en büyük sorun ne söylendiği değil kimin söylediği çok önem taşıyor ve maalesef anayasanın içeriğiyle pek fazla ilgilenen olmuyor. Daha sonra duruma göre bir tavır geliştirilerek kutuplaşma beliriyor ve anayasa hazırlanma süreci kimin söylediği esasına göre çıkmaz sokağın içine giriyor.

Türkiye'de askeri darbe sonrası yapılmış 1961 ve 1982'den farklı bir anayasa yapılırsa bunu 2008 yılında resmi gazetede yayınlarsa ve biz bunu kitapçıklar halinde basabilirsek 2008 tarihi bizim tarihimiz için bir dönüm noktası olacaktır. Bundan sonra gelenler yorum yaparken 2008 öncesi ve sonrası demeye başlarlar. Bu ciddi anlamda Türkiye'nin demokraside varacağı bir noktayı teşkil eder.

2008 tarihinin bir özelliği var. Yüz yılda bir, 1808'de Senedi İttifak, 1908'de Meşrutiyet var 8'lerde önemli değişiklikler var. 1808'deki Senedi İttifak aslında bizim devlet düzenimizin bir geriye gidişi irtica hareketiydi. Bütün dünya merkezileşmeye giderken biz derebeylik yönetimine dönüş yapıyoruz. Bu gerçekten tarihi bir gerileme hamlesiydi kısa zamanda düzeltildi. Tazminat fermanı ile devlet modern anlamda merkezileşti. 1908 Meşrutiyeti de 1876 tarihli Kanuni Esasiyeden farklı olarak Ankara Hükümetinin Ankara'da toplanan Meclise kadar etkisini ve düzenini sürdürdü ve bugünlere kadar getirdi bizi.

2008 yılında sivil bir anayasa yapmayı başarırırsak artık bizden sonra gelecek kuşaklar tıpkı bizim 1908'den, 1923'ten bir dönüm noktası olarak bahsetmemiz gibi 2008 tarihinden de bir dönüm noktası olarak bahsedebileceklerdir. Bunun için bu anayasanın mutlaka başarılması lazım bu çok ileri bir hamle olacaktır. Bu anayasanın içeriğinden çok böyle bir hamlenin başarılmış olması Türkiye için çok ileri bir hamle olacak. Çünkü demokrasi dediğiniz şeyin özünde halkın kendini gerçekleştirmesi vardır. Demokratik olgunluk, demokratik siyasi kültür, demokratik kültür dediğimiz kavramların kendisi halkın kendisini gerçekleştirmesidir. Halkın sorumluluk hissetmesidir. Halkın ortaya çıkan sonuçları kendi eseri olarak gerçekleştirmesidir. Bu anayasa benim yaptığım anayasa dediği zaman anayasada yer alan esaslar 1982 yasasıyla benzerlik dahi taşırsa bu gerçekten toplumun bütün sivil yeteneklerinin demokrasiye dair tüm yeteneklerinin çok ileri bir aşamaya geçmesi demektir.

Anayasanın içeriğinden çok şu aşamada tartışılması gereken, belki açıklığa kavuşturulması gereken, usulle ilgili sıkıntılarımız var. Buna bazıları yöntem sorunu diyor. Anayasanın içeriğinden çok anayasanın nasıl hazırlandığı çok önemli bir sorun anayasayı ilan ettiğiniz zaman halk anayasayı ben hazırladım demeli. Bu anayasada benim görüşlerim yer almıyor ama benim görüşlerime müracaat edildi demeli bunun için batıda müzakareci diye

kullanılan bir demokrasi ile ilgili kavram var. Bu tür yasama süreçleri bir müzakere süreci olarak kabul edilir ve taraflar kendi kanaatlerini, çıkarlarını ve görüşlerini kabul ettiremeseler bile bunları ifade edecek zeminler bulurlar. Bu aynı zamanda bu sürecin demokratik olarak bir olgunluk içinde devam etmesini ve sonuçlanmasını sağlıyor.

Gerçekten de içerikten çok usul önemli. Konuşmamı iki ana esas üzerinde planlamıştım. Anayasanın hazırlık sürecinde içerikten çok usulle ilgili mesele idi. İkincisi ise anayasanın içeriğiyle ilgili aslında şuanda da çok ciddi bir zafiyet içerensindeyiz. Bu içerik meselesini ne kadar güzel halledersek halledelim usule dair sorunları çözmeden içerikle ilgili sorunlarımız devam edecektir.

Anayasanın hazırlanması sürecinde en hassas kısmı laiklik meselesidir. Türkiye’de laiklik tartışmalarını çok farklı bir noktaya taşıyacak, farklı bir mecraya sürükleyecek bir madde var. Mesela, hiç kimsenin farkında olmadığı bir madde, anayasanın onuncu maddesidir. Eşitlik bölümünü belirleyen/düzenleyen bu maddede herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep vb. konularda ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olarak kabul edilir. Üzerinde hiç durulmayan veya dikkat edilmeyen bir kelime var orada: felsefi inanç. Batıda, -Fransız geleneğinde 1958 tarihli yasasında- AB yasalarında tarif edilen laiklik tanımı anayasamızın onuncu maddesiyle bizim anayasamızda da var. Laiklik şu şekilde: *“Devlet, din, felsefe ve siyaset konusunda tarafsızdır”* diye tanımlanıyor.

Laikliğin içinde kaçırdığımız çok önemli bir nokta, felsefi inanç meselesidir. Dini inançlara karşı devlet tarafsız hale getirildiği zaman laiklik sağlanmış olmuyor. Dini inanışlara rakip olan felsefi inançları bir şekilde devletin uzağında tutmadığınız takdirde devleti herhangi bir inanç yanında konumlandırmadığınız zaman laikliği tam anlamıyla gerçekleştirmiş olmuyorsunuz. Batıda bu kadar fazla önemsenmesi ve üzerinde durulmasının nedeni budur. Türkiye’de anayasacı hukukçular içinde bunu gerçekten fark edenler var. Felsefi inançların ne olduğuna dair bir belirsizlik var. Din, size vahiy eseri ritüel bir hakikat olarak dinlerin söylenen bir şeydir. Bunu akıl yoluyla bulmaya çalıştığınız zaman felsefenin yoluna girersiniz. Felsefenin ne olduğunu dair de felsefeciler arasında ciddi bir ayırım var fakat sizin akıl yoluyla bulduklarınızın hepsi ritüel bir ilahi referansa dayanmayan bilgilerinizin tamamı felsefedir, felsefi yaşamdır. Sizin ne olduğunuza, hayatınızın anlamına ve insanın yaşam ilişkisine dair dinlerin bilindik sistematiplerle yanıtlamaya çalıştığı felsefede kendi üslubuyla cevaplandırır. Türkiye’de şöyle çok ciddi somut bir sıkıntımız var. Devlet görevlisi olarak devlet kurumu adına biri kalkıp felsefi bir inancı savunduğu zaman kimse bunu kalkıp sorgulamıyor. Bu tartışılmıyor. Siz, 19.yy pozitivizmini bugünün tek gerçeği gibi

benimseyebilirsiniz. Bu bir felsefi inançtır. Türkiye’de en yaygın felsefi inançta 19.yy pozitivizmi August Comte’ın beşeri bilimini pozitivizmini, Batıda buna bilimcilik deniliyor, siz bilimcilik adına savunabilirsiniz ama bu bir felsefi inançtır ve bunu savunduğunuz zaman laikliğe aykırı bir yerde durmuş olursunuz. Dinler üzerinde hep yaptığımız tartışmaları mutlaka bu felsefi inançlar üzerinde de yapılması ve bu felsefi inançlarla ilgili tartışmaların sonuçlandırılması gerekiyor. Bizim, laiklikle ilgili bitip tükenmez tartışmaların içinden sıyrılmamız için.

Anayasa Mahkemesi kararlarına, resmi konuşmalarda geçiyor. Anayasa Mahkemesi kararlarında çağdaş bilimin aydınlığı, aklın ve bilimin egemenliği, aydınlanmanın ışığı bu tabirlerin hepsi felsefi inanç olmasına rağmen geçmesi çok ilginçtir. Bu kavramların hiçbiri bilimsel inanç değildir. Bu kadar basit bir şey anlatmaya çalıştığım hayatımın anlamına, yaşamımın gayesine, sahip olduğum ahlaki değerlere ve bu hayatı nasıl yaşayacağıma dair bilim bana hiçbir şey söylemez. Türkiye’de, 19.yy Newton fiziği ile Eishtein fiziği arasındaki o farklı bilim paradigmasını mukayese ettiğiniz zaman Eishtein fiziğine göre bir bilim anlayışı Wilger bilimcilikte yani bu laiklik diye karşımıza çıkan bilimcilik içinde yoktur. Hala Newton’un fiziğinin paradigmasını mekanik açıklamaları bilim zannediyoruz ve bunu yapanlarında bilimcilikle uzaktan yakından hiç alakası yok. Aydınlanma referansının pozivitist referansların, akli ve bilime rasyonalist felsefeyi temel alan referansları bilimsel açıdan masaya yatırıp tartıştığımız zaman bugünün dünyasında aslında çok fazla karşılığı da yok bu tartışmaların.

Anayasanın 10.maddesinde bireyleri devlet karşısında eşit tutabilmek için bireyleri tarafsız davranacak bir devlet öngörüyoruz. Fakat bunu hiç kullanmıyoruz. Bugünün laiklik tartışmaları içinde bununla ilgili bir tartışma duydunuz mu? Bunu batı standartlarında, evrensel standartlarda getirdiğiniz zaman bunun içinden çıkılmaz hale getirdiğinizde önümüzdeki anayasa hazırlanma sürecinde de muhtemelen çok sağlıklı çok dengeli bir anayasa hazırlamamızın önünde engel teşkil edecek en temel engellerden biri olan bu meselenin özünde böyle bir çözüm var. Mevcut anayasanızın bile size sunduğu olanakları içerikle ilgili tartışmaları aşip sonuçta bir anayasa ortaya çıkaracaksınız. Bu benim önemseydiğim bir örnek ve anayasanın ne olduğuna/ne beklediğinize dair kamuoyuna bir görüş sorduğunuzda burada da çok ciddi sorular ve boşluklar var. Fakat karşınıza çok farklı sonuçlar çıkıyor. Anayasayı siz üst katlarda temsili demokrasinin en üst katlarında kotarıp oluşturup, paketleyip halka sunduğunuzda yeni bir anayasa yapmış olmayacaksınız. Anayasa yapma yönteminin, anayasanın içeriğinden daha önemli olma sebebi bu. Eğer anayasa yapmayı mümkün olan en geniş tabana yayar ve bu işle ilgili ve ilgisiz tüm tarafların müzakere

sürecine bağlarsanız işte içerikle ilgili bu sıkıntıları da ciddi bir kamuoyu oluşturma süreciyle çözersiniz.

Şöyle bir varsayım ile sözlerimi bitireyim. 1982 anayasasını söylediğim yöntemle çıkarın bir anayasa olarak bugünkü durumdan çok farklı bir durumla karşılaşacaksınız. Anayasa yapma yöntemi, anayasa içeriğinden daha önemli anayasanın içeriğiyle ilgili sıkıntıları aşmanın bir yöntemidir. Anayasa yapma yöntemi olarak bugün benimsenen ve kabul edilen hareket noktası olarak alınan güzergahın mutlaka değiştirilmesi lazım. Türkiye 2008 yılında bir dönemeç oluşturacak şekilde sivil bir anayasaya halkın temsili demokrasi kurumlarının ve halkın doğrudan katılımıyla sahip olabilmesi için bu yapılanların hiç tartışılmadan bu süreci bir mutabakat süreci haline getirmemiz içeriğini de bu mutabakatın sonrasına ertelememiz lazım.

Arz etmeye çalıştığım konu budur. Şuanda bir anayasa yapılmasıyla ilgili yol ve yöntem kalıcılığı imkânsız hale getiren bir yöntem. Bunun çözümü de hemen şimdi bir anayasa taslağını yapmak yerine anayasa yapma yöntemini tartışmaya başlamak akabinde anayasanın temel iskeletini verecek ilkelere bir mutabakat arayışına girmek ve bu prensipleri bir öneri olarak topluma sunmaktır. Prensipler manzumesi üzerinden tarafları anayasa prensipleri etrafında bu müzakere süreçleriyle tartışmaya dâhil etmek en son aşamada belki Mecliste uzlaşma komisyonu marifetiyle teknik açıdan kusursuz bir anayasa ortaya çıkarmasına vesile olacaktır.